

KÖRFEZ'DE GÜVENLİK: Güvenlik Sistemi, Güvenlik Sorunları ve Yapılanmaları

Muharrem EKŞİ*

Özet

Bu araştırmada, Körfez'de güvenlik sorunları, bölgesel güvenliğin temel faktör ve aktörleri, Körfez'de bölgesel güvenlik yapılanmaları ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) çerçevesinde bölgesel güvenlik sistemi ele alınmıştır. Bu konuların analizi çerçevesinde Körfez güvenliğinin bölgesel ve küresel boyutlara sahip olması nedeniyle, sadece bölgesel-küresel karşılıklı güvenlik bağımlılığı ilişkisi bağlamında Körfez'de çok taraflı kolektif güvenlik mekanizmasının işlevsel olabileceği temel argüman olarak ileri sürülmüştür. Körfez güvenliğinin bölgesel ve küresel boyutunun dikkate alınmadığı KİK örneğinden hareketle, Körfez'de bölgesel bir güvenlik mekanizmasının etkinlik gösteremeyeceği hipotezi vurgulanmaktadır. Buna göre, KİK oluşumunda yukarıdaki bu parametrenin dikkate alınmaması nedeniyle, kurulduğu günden bugüne kadar daimi etkinlik krizi ile karşı karşıya kalmış ve bunu aşamamıştır. Ayrıca, Körfez'de güvenlik ilişkileri ve politikasının ekonomi-politik/petro-politik ve güç politikası ile anlamlandırılabilmesi ortaya konmaktadır. Körfez güvenlik ilişkilerinin incelenmesi sonucu bölgede sürekli güvenlik ikileminin hâkim olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında Körfez güvenliğinin devlet-merkezli ve askeri odaklı olduğu ve KİK ülkelerinin güvenliğini bölge dışı bir güç olan ABD'ye dayandırmaları olgusunun bölgeye güvenlik üretici değil aksine istikrarsızlık üretici bir faktör işlevi gördüğü söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), Güvenlik Sistemi, Terör, Silahlanma, Militaristleşme.*

SECURITY IN THE GULF: SECURITY SYSTEM, SECURITY ISSUES AND SECURITY STRUCTURES

Abstract

In this paper the basic factors and actors of regional security and politics, the security predicaments, and the Gulf regional security structures, the regional security system with reference to the Gulf Cooperation Council (GCC) are analyzed. Concerning the analysis of these issues and due to the fact that the security in the Gulf has both regional and global dimensions, it is considered that; the interdependence of regional-global relationship could be achieved within the multilateral collective security mechanisms in the Gulf. Considering the GCC where the regional and global perspective of Gulf Security is not taken into consideration, it is alluded as a hypothesis that; a regional security mechanism in the Gulf region will not be effective. Apart from the fact that the factors mentioned above are not taken into consideration, the GCC has

* Ankara Üniversitesi, SBF., Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi;

faced with efficiency crisis and could not solve this quandary since its foundation. Furthermore, the security relations and policies in the Gulf will be more meaningful if handled together with the political economy/petropolitics and power politics. As a result of scrutinizing the security relations in the Gulf, I identify that there is a constant security dilemma in the region. The security in the Gulf region is state-centric and military-focused so dependence on the security of the member countries' to another actor like the US will not bring security to the region; and will convey instability to the region.

Key Words: *The Gulf Cooperation Council (GCC), Security System, Terror, Armament, Militarization.*

Giriş

Güvenlik kavramı, genel olarak uluslararası sistemin yapısı gibi sistemik koşullar, küresel ve bölgesel konjonktürel dinamikler ve güç dağılımına göre şekillenmektedir denilebilir. Körfez'de ise güvenlik kavramı, realist yaklaşım ve Soğuk Savaş dönemi anlayışı çerçevesinde devlet merkezli (state-centric) ve askeri odaklı (military-focused) olarak devam etmektedir¹. Başka bir ifadeyle; geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde Körfez'de güvenliğin öznesi devlet olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda Körfez'de güvenliğin bozucu unsurları askeri tehdit temelli (konvansiyonel tehdit gibi) olarak algılanmaktadır. Buna bağlı olarak, Körfez ülkeleri silahlanma ile güç ve askeri kapasite artırmaya yönelik davranışlar sergilemekte ve bu durum bölgede güvenlik sağlamak için bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Kısaca, Körfez'deki güvenlik sorunsalı devlet, asker ve tehdit üzerinden okunmaktadır. Ayrıca, Körfez petrolü bir güvenlik unsuru ve sorunu olarak *güvenlikleştirilmiş (securitization)* bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Körfez petrolünün güvenlikleştirilmesinin daha çok ABD'nin politikaları ile *inşa* edildiği söylenebilir. Nitekim Körfez enerji güvenliği politikası temelde ABD ve Batı'nın bölgedeki enerji çıkarlarına dayanmaktadır². Körfez enerji kaynaklarının kesintisiz, güvenli ve uygun fiyatlarla Batı pazarlarına aktarılması enerji güvenliği olarak ABD tarafından güvenlikleştirilmiş bir olgudur³. Bu anlamda Körfez, jeopolitik ve jeo-ekonomik bir konsept olarak ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, Körfez ülkeleri klasik düşman ve tehdit tanımlamalarından hareket etmekte ve bu da devletleri silahlanmaya itmektir. Bunun neticesinde Körfez'de devletlerarasındaki bu silahlanma olgusu, güvenlik iki-

¹ Pınar Bilgin, *Regional Security in the Middle East*, Routledge, 2006, s. 115.

² *Ibid.*, s.29.

³ *Ibid.*, s. 30.

lemine yol açmakta ve bu durum bölgede istikrarsızlık üreterek bir çatışma kaynağı olmaya devam etmektedir. Körfez devletlerinin bu şekilde ulusal güvenlik anlayışından hareket etmelerine rağmen, Körfez güvenliğinin bir diğer özelliği de bölgesel güvenliğin *uluslararasılaşması* olgusudur. Bunun anlamı, Körfez güvenliğinde bölge devletlerinin yanında bölge dışı güçlerin de bölge güvenliğini etkilemesidir. Başka bir ifadeyle; Körfez'deki ABD varlığı, Körfez güvenliğini uluslararasılaştırmaktadır. Bunun temel etkeni olarak Körfez petrolü ifade edilebilir. İşte bu durum Körfez güvenliğine küresel-bölgesel karşılıklı güvenlik bağımlılığı ilişkisini getirmektedir. Bu çerçevede Körfez'de kurulacak bölgesel güvenlik mekanizmasının *küresel-bölgesel karşılıklı güvenlik bağımlılığı* ilişkisi parametresine dayanması tezi araştırmanın temel argümanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu parametrenin KİK örneğinde olduğu gibi dikkate alınmadığında bölgesel güvenlik mekanizmasının işlevini yerine getirmeyeceği düşünülmektedir. Sonuç olarak, Körfez'de güvenlik, tehdidin olmadığı bir durum olarak algılanmakta ve bölgedeki güvenlik yapılanmaları bölge ülkelerinin dışında esasen ABD tarafından sunulmaktadır.

Körfez'in Önemi

Körfez bölgesi, sekiz kıyıdaş devletten oluşmaktadır. Bunlar: Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.) ve Umman. 2006 yılı verilerine göre, Körfez 597,2 milyar dolar GSYH⁴ ve 34 milyon nüfustan oluşmaktadır. Körfez'in önemi esasen sahip olduğu enerji kaynaklarından ileri gelmektedir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık % 50 ve doğalgaz rezervlerinin ise % 40'ına sahip olması⁵, Körfez'i dünya ekonomisinin vazgeçilmez lokomotifini yapmaktadır⁶. Bu durum doğal olarak büyük güçlerin ilgisini bölgeye çekmektedir. Ayrıca, Hürmüz Boğazı gibi bölge enerji kaynaklarının stratejik çıkış ve nakil yolları da Körfez'in stratejik önemini artırmaktadır. İşte bu stratejik enerji kaynakları nedeniyle, tarih boyunca büyük güçlerin ilgi odağı olmaktan kurtulamayan Körfez bölgesi, güç mücadelelerinin cereyan ettiği istikrarsız bir bölgeyi andırmaktadır. Öyle ki, on yılda sekiz savaşın meydana geldiği bu bölgede adeta istikrarsızlığın ve çatışmaların olağanlaştığını söylemek abartılı olmaz. Bunda askeri açıdan çok zayıf

⁴ "Gulf States: GDP Valued \$ 597.2 Billion", *IPR Strategic Business Information Database*, May, 2006.

⁵ http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Persian_Gulf/Background.html

⁶ James A. Russell, "Regional Threats and Security Strategy: The Troubling Case of Today's Middle East," *Strategic Studies Institute*, U.S. Army War College, Carlisle, PA, November 2007; <http://www.ccc.nps.navy.mil/people/biolinks/russell/pub814.pdf>.

olan bölge ülkelerinin güvenlikleri nedeniyle petrol gelirleri ile silahlanmaya yönelmeleri de etkili olmaktadır. Ayrıca, Japonya gibi % 80 oranında Körfez petrolüne bağımlı olan ülkelerin artmasıyla orantılı olarak bölgenin önemi de hızla artmaktadır. Nitekim Çin ve Hindistan'ın hızla artan enerji ihtiyacı bu ülkelerin ilgi ve çıkarlarını Körfez'e çekmektedir. Hatta bu yükselen güçlerin Körfez'e ilgisi ulusal enerji güvenlikleri açısından büyük öneme sahip olmaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle, Körfez bölgesi uzaktaki büyük güçlerin dahi ulusal güvenlik konusu ve önceliği olma özelliğine sahiptir.

Körfez'de Güvenlik Sorunları

Bu bölümde bölgenin güvenliğine etki eden sorunlar, içsel (yapısal), silahlanma (militaristleşme) ve terör (radikalleşme, köktendincilik) başlıkları altında değerlendirilecektir. Burada vurgulanması gereken Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışı ile Soğuk savaş sonrası dönemin güvenlik anlayışlarının birlikte ele alınmasıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse; Soğuk Savaş döneminin geleneksel güvenlik anlayışı olan devlet merkezli, askeri odaklı ulusal güvenlik anlayışının⁷ yanında Soğuk Savaş sonrası dönemin geleneksel olmayan devlet güvenliğinden çok birey güvenliğini ön plana çıkaran güvenlik anlayışı da Körfez'de güvenlik sorunları ortaya konurken birlikte ele alınmaktadır. Bu anlamda Yapısal-İçsel güvenlik sorunları konusunda geleneksel olmayan güvenlik anlayışı çerçevesinde sosyo-ekonomik sorunlar üzerinde durulmuştur. Silahlanma ve militaristleşme sorunları ise daha çok ulusal güvenlik anlayışı çerçevesinde değinilmiştir. Son olarak; Terör sorunu ise her iki yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır⁸.

Yapısal-İçsel Güvenlik Sorunları

Öncelikle, Körfez ülkelerinin I. Dünya savaşı galiplerince bir anlamda yapay sınırlarla ortaya çıkmış devletler olmaları⁹ ve aralarında çıkan sınır, kıta sahanlığı ve su sorunları, bölge güvenliğinin en önemli problemleri ve çatışma kaynağı olarak hala önemlerini korumaktadır. Bununla birlikte, bölge ülkelerinin hemen hepsinde Hollanda Hastalığı (Dutch Disease) ya da Doğal Kaynak

⁷Pınar Bilgin, op.cit., s. 115.

⁸ Körfez'de güvenlik sorunları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Anthony H. Cordesman, "Security Challenges and Threats in the Gulf", CSIS, Eylül 2008,

http://www.csis.org/media/csis/pubs/090808_gulfstrategyanalysis.pdf

⁹ The Future of Persian Gulf Security: Alternatives for the 21st Century, *Policy Dialogue Brief*,

The Stanley Foundation, Dubai, Eylül 3-5, 2005, ss. 1-12, s.7;

<http://www.stanleyfoundation.org/publications/pdb/pdb05pg.pdf>.

Bolluğu (Resource-Curse) denen olgudan¹⁰ dolayı yapısal sorunlar da bulunmaktadır. Körfez rejimleri, enerji kaynakları sayesinde devlet bütçesine büyük miktarlarda nakit gelir akışı temin etmektedirler. Bu gelirler bir yandan rejimlerin halkın vergisine ihtiyacını gereksiz kıldığı gibi aynı zamanda halkın rejimlere karşı hoşnutsuzluğunu da içten içe beslemektedir. Körfezin Arap monarşilerinin petrol gelirlerini tek elde toplaması nedeniyle toplumda aşırı derecede gelir eşitsizliği meydana gelmektedir. Bu yapıdan memnun olmayan halk ise rejime karşı memnuniyetsizliğini radikalleşme ve köktendinciliğe meylederek göstermeye çalışmakta, bu durum ise rejimin ne kadar kırılgan bir yapıya sahip olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, yüksek petrol gelirleri nedeniyle halkın vergisine bir anlamda ihtiyacı kalmayan rejimlerin meşruiyet sorunuyla da karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Öte yandan ülke ekonomilerinin tek kaynağa (petrol) bağımlı olması da ülkede üretimi azaltmakta ve diğer ekonomi dallarının gelişmesini engellemektedir. Bu durum petrol gelirleriyle beslenen Arap monarşilerinin ayakta kalabilmesinin petrol ihracatına bağlı olmasına yani bir anlamda Batı pazarlarına bağımlı olmalarına yol açmaktadır. Diğer bir açıdan da dışarıya ekonomik olarak bağımlı olan bu ülkelerin aynı zamanda dış politikalarının da dışarıya bağımlı olması gibi bir sorun yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle, Körfez ülkelerini ayakta tutan unsur çoğunlukla Batı'ya yapılan ihracat ve bundan elde edilen gelirlerdir.

Silahlanma ve Militaristleşme Sorunları

Körfez ülkelerinin yukarıda anlatıldığı şekliyle Batı pazarlarına yapılan ihracata bağımlı oldukları ifade edilmişti. Şimdi bunun başka bir yönünü yani Körfez rejimlerinin elde ettiği petrol gelirlerinin aslında onlarda kalmadığı ve bunun çoğunluğunun silahlanma nedeniyle yine geriye doğru Batı'ya akıtıldığı görülecektir. Daha açık ifade etmek gerekirse, Körfez ülkeleri elde ettiği petrol gelirleri ile hem kendi güvenliklerini hem de ülke güvenliği için bütçelerinin büyük bir kısmını savunmaya ayırmaktadırlar. Böylece Batı pazarlarından el elde ettikleri petrol gelirleri bu silah ticareti¹¹ ile yine Batı'ya geri ödemektedir. Bunun anlamı elde var sıfır şeklinde ifade edilebilir. Hatta daha açık ifade

¹⁰ Detaylı bilgi için bk. Ricky Lam ve Leonard Wantchekon, "Dictatorships As A Political Dutch Disease", *Yale University*, Ocak 1999.
<http://64.233.183.104/search?q=cache:KL7emT15WHAJ:www.nyarko.com/wantche1.pdf+dutch+disease+and+middle+east&hl=tr&ct=clnk&cd=24&gl=tr>

¹¹ William D. Hartung, "An Unstoppable Arms Trade?", *World Policy Journal*, New America Foundation, Fall 2008.

http://www.newamerica.net/publications/articles/2008/unstoppable_arms_trade_8265.

edersek, Körfez petrollerinin de asıl sahibinin Arap monarşileri değil Batı olduğu görülmektedir.

Dünya silah ticaretinin önemli bir pazarı olan Körfez, bu anlamda militaristleşmekte ve silahlanma bölgeye güvenlik yerine tam aksine güvensizlik ve istikrarsızlık getirmektedir. Çünkü A ülkesinin silahlanması diğer B ülkesinin güvenlik sorununa yol açmakta ve buna misilleme olarak B ülkesi de güvenlik ikilemi nedeniyle silahlanmaya gitmektedir. Bu nedenle, bölgedeki silahlanmanın çatışma kaynağı olduğu söylenebilir¹². Ayrıca, Körfez'deki silahlanmanın da bir işe yaramadığı, Irak'ın Kuveyt'i işgali olayında Suudi Arabistan başta olmak üzere diğer Körfez ülkeleri milyarlarca dolarlık silahlanmaya rağmen ellerindeki bu işgale karşı operasyonel olmadığı, hatta caydırıcı olarak dahi kullanılmadığı görülmüştür. Bu durum başka bir sorunu da ortaya çıkarmaktadır ki o da bölge küçük Körfez ülkelerinin teknolojik silahlanmaya gitmelerine rağmen bunları kullanma konusunda ne kadar yetersiz olduklarıdır. Bütün bunlardan Körfez'deki *silah ticaretinin petrol ve güvenlik denkleminin kesişim noktasını* oluşturduğu anlaşılmaktadır. Körfez'deki silahlanmanın en üst aşaması olan bir diğer sorun da bölgede nükleerleşme ya da nükleer silahlanma çabalarıdır¹³. Bölge ülkelerini nükleer silahlanmaya iten en önemli olgu Ortadoğu'da İsrail'in nükleer silahlara sahip olmasıdır. Diğer bir neden de bölge ülkelerinin güvenliklerinin garanti altına alma amaçlarıdır denilebilir. Bu bağlamda 2006 yılında Mısır, 2007 yılında İran ve Ürdün nükleer programlarını tekrar ilan etmişlerdir. Ancak, nükleerleşme çabaları da başlı başına bölgeyi aşırı derecede militarist yapan bir unsur, çatışma ve savaş nedeni olarak açıkça ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, Körfez güvenliğinin bir diğer sorunu bölgedeki bölge dışı askeri güçlerin varlığıdır. Bundan kasıt ABD'nin Körfez ve bütün Ortadoğu'daki kalıcı askeri varlığıdır. ABD'nin bir süper güç olarak bölgeye askeri olarak yerleşmesinde sebep, bölgenin stratejik enerji kaynaklarına ilgisi nedeniyle olduğu kadar aynı zamanda bölge ülkelerinin de bölgede eskiden Irak ve bugün İran olduğu gibi kendilerine tehdit olarak gördüklerinde ABD askeri varlığını bilfiil bölgeye davet etmeleridir. Başka bir deyişle, bugün ABD için Körfez ülkelerini İran'a karşı bir denge unsuru ve kendi güvenlik garantörleridir¹⁴. Bu bağlamda bugün Körfez'in ABD donanmalarının¹⁵ varlığı ile bir ABD

¹² Kabuk Khabiri, "Persian Gulf", MEP, 1998, s. 1.

¹³ James A. Russell, op. Cit., s. 18-19;

<http://www.ccc.nps.navy.mil/people/biolinks/russell/pub814.pdf>.

¹⁴ The GCC and Gulf Security, Desert Focus, ss.21-27, s.23.

¹⁵ ABD'nin Körfez donanması çok erken bir tarihte 1949 yılında MIDEASTFOR'un kurulması

körfezi haline geldiği görülmektedir. Kısaca bölgedeki silahlanmanın en önemli nedeni, bölge ülkelerinin konvansiyonel askeri tehdit algılamasıdır. Bölgedeki savaşlar ve olası çatışmalar (Irak-Kuveyt, İran-İrak, İran-İsrail, İran-ABD gibi) bu duruma açıkça işaret etmektedir.

Terör ve Radikalleşme (Köktendincilik) Sorunları

Terör, radikalleşme ve köktendincilik birbiriyle bağlantılı olduğu gibi aynı şekilde bölgedeki sosyo-ekonomik durum ve rejimle de bağlantılı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıda anlatıldığı gibi bölgedeki aşırı gelir adaletsizliği ve gelirin yönetim ailelerinde toplanması halkı teröre, radikalleşmeye ve köktendinciliğe karşı kırılgan hale getirmekte ve teröre meylettirmektedir. İşte bölgenin bu yapısı teröre ve teröristin insan kaynağı elde etmesine uygun ortam teşkil etmektedir. Toplumun büyük çoğunluğunun işsiz gençlerden oluşması ve bunların ekonomik ve sosyal durumlarından memnuniyetsizliğini teröre başvurarak ifade etmeye çalışmaları, aslında rejimin sunduğu bir ortamdır. Bu durum bölgedeki terör ve radikalleşmeyi hem bölge rejimlerine hem de topluma karşı önemli bir tehdit kaynağı olarak ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, bölgedeki radikalleşme ve köktendinciliğin yayılma (spillover) etkisi¹⁶ sorunun ulaşabileceği boyutları da göstermektedir.

Bununla birlikte, bir yandan İran gibi terörü destekleyen ve onlara sponsor olan devletlerin varlığı ve 2003 Irak işgali sonrası Irak'ın bir terör yuvası haline gelmesi terörü bölgenin ayrılmaz bir parçası yapmaktadır. Çünkü terör, bölge devletleri tarafından birbirlerine karşı güç mücadelesinin bir aracı olarak da kullanılmaktadır. Bu durum da bölgeye bölge dışından askeri müdahaleye davetiye çıkarmaktadır. 2003 Irak işgali bunun tipik bir örneğini teşkil etmektedir. Terör bölgede kronik bir hal alırken devlet içinde devlet yapılanmalarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Hizbullah bir devlet-dışı aktör olarak bazen devletlerden bile çok güçlü bir şekilde bölge politikasına damgasını vurmaktadır. Bütün bunlara rağmen teröre karşı bölge ülkeleri arasında işbirliği eksikliği açıkça kendini göstermektedir. Ayrıca, teröre karşı yukarıda ifade edilen sosyo-ekonomik yapısal sorunları¹⁷ gidermek yerine askeri yakla-

ile 5. filo Bahreyn deniz üssünde konuşlanmak üzere bölgeye yerleşmiştir. Bu durumun ABD'ye Körfez'in jandarmalığını vermiştir demek abartılı olmaz. The GCC and Gulf Security, *IISS Strategic Comments*, Sayı 11, Konu 9, Kasım 2005, ss.1-2, s.2; The US Military Posture in the Gulf, *IISS Strategic Comments*, 2006, s.1-2. Ayrıca, ayrıntılı bilgi için bk. <http://www.cusnc.navy.mil/>

¹⁶ The Future of Persian Gulf Security..., s. 10.

¹⁷ The Future of Persian Gulf Security..., s.3.

şımların benimsenmesi de terörün bölgenin önemli bir kronik sorunu olduğunu göstermektedir.

Körfez Güvenliğinde Temel Faktörler

Bu bölümde Körfez güvenliğine etki eden temel faktör ve aktörler olarak ABD, İran, İsrail ve petrol ele alınmıştır.

ABD Faktörü

ABD'nin bölge dışı bir güç ve onun ötesinde küresel politikalara sahip bir süper güç olarak Körfez'e ilgisinin temeli, 1949 yılında MIDSEAFOR'un kurulmasına kadar geri götürülebilir. Genel olarak ise ABD'nin Körfez politikasının değişmeyen bir takım parametreleri vardır. Bunlar; hem kendi hem de Avrupa'nın yani transatlantik dünyasının enerji güvenliği çerçevesinde Körfez petrolünün Batı pazarlarına kesintisiz, güvenli ve uygun fiyatlarla akışının temin edilmesi, bölgede bir hegemonun çıkmasının engellenmesi ve son olarak bölgede Batı ile iyi geçinen rejimlerin varlığının sağlanması ve artırılmasıdır. ABD dış politikasında Körfez politikasını 1970'lerde bölgesel müttefiklere dayalı, 1980'lerde SSCB'nin müdahalesini engellemeye dayalı, 1990'larda güç dengesine dayalı politika ve 2000'lerde bilfiil tek taraflı düzenleyici/dönüştürücü ve rejim değiştirmeye dayalı politika olarak tanımlamak mümkündür. 1970'lerdeki Nixon doktrini temelinde genelde Ortadoğu'nun özelde Körfez'in güvenliğini iki önemli müttefiki (Suudi Arabistan-İran) ile sağladığı ABD dış politikası, 1979 İran devrimi ile 'iki ayaklı güvenlik sistemi' olarak da tanımlanan bu politika çökmüştür. Bunun yerine SSCB müdahalesi de göz önünde bulundurularak Carter doktrini ikame edilmiştir. Buna göre, 1979 İran devrimi ve arkasından başlayan 1980-1988 İran-İrak savaşı ile istikrarsızlaşan Körfez'de ABD, gerektiğinde doğrudan askeri gücün kullanılmasını içeren politikaya yönelmiştir. Bununla da yetinmeyen ABD, Körfez ülkelerinin İran tehdidi (rejim ihracı) karşısında bir araya gelerek kolektif güvenlik sisteminin inşa edileceği Körfez İşbirliği Konseyini (KİK) kurmaya teşvik etmiştir. Bu çerçevede Körfez ülkeleri arasında 25 Mayıs 1981 tarihinde KİK kurulur. Ancak bu örgütün de Körfez ülkelerine bir güvenlik şemsiyesi sağlamadığı 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın Kuveyt'i işgalinde açıkça ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine bir anlamda Körfez ülkeleri Saddam tehdidine karşı ABD'yi bölgeye davet ederler. Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ve ABD'nin ve Çok Uluslu Güçlerin 17 Ocak 1991 tarihinde Irak'a saldırmasıyla I. Körfez Savaşı başlamış olur.

Bölgesel dengelerde bir anlamda İran'a karşı Irak'ın bir denge unsuru olarak I. Körfez Savaşında gücünün kırılması bu defa Körfez ülkelerini İran tehdidi ile karşı karşıya bırakmıştır. KİK'in de bir etkinlik hatta bir varlık göstermemesi nedeniyle ABD, bölgeye yönelik politikasını Körfez ülkeleriyle yaptığı ikili ilişkilere dayandırmaya başlar ve bu çerçevede Körfez ülkeleriyle ikili savunma ve güvenlik işbirliği anlaşmaları yapar. Ayrıca, ABD, bölge ülkeleriyle ikili silah anlaşmalarıyla onları İran'a karşı silahlandırma politikasına devam etmiştir. Buna karşı Körfez ülkeleri Irak'ın Kuveyt'i işgalinde görüldüğü gibi kendi aralarında bir birlik oluşturmanın (KİK) da bölgede bir işe yaramaması nedeniyle bu sefer İran tehdidine karşı Soğuk Savaştan kalma askeri güvenlik anlayışları çerçevesinde ABD'yi İran'a karşı bir denge unsuru olarak değerlendirirler. Bu doğrultuda Körfez ülkelerinin ABD'yi bölgede bir güvenlik garantörü olarak gördüğü bir ilişki biçimi söz konusu olur¹⁸. Ancak, Körfez ülkelerinin asimetrik bağımlılık ilişkisi biçiminde ABD'ye dayanmaları rejim sorununa neden olan bir etken ve aynı zamanda rejim sorununu gündemde tutan bir unsur olmaya başlamıştır. Körfez ülkelerinin ABD ile imzaladıkları silah anlaşmalarının ise rejimin sigorta poliçesi işlevi görmeye başladığı söylenebilir.

Körfez Savaşıyla (1991) başlayan ve 2003 Irak işgaline kadarki dönemde ABD, ağırlıklı olarak Körfez'i istikrarsızlaştırarak (kontrollü gerilim politikası) askeri olarak bölgede kalıcı konuşlanma politikası izlemiştir. Bu şekilde ABD, Körfez'de istikrarsızlığı ve tehdidi canlı tutarak bölgedeki askeri varlığına meşruiyet sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca, 2003 Irak işgaline kadar genel olarak bölgeye yönelik statükocu ve güç dengesi politikası izleyen ABD, bu tarihten itibaren BOP temelinde rejim değiştirmeyi ele alan düzenleyici ve dönüştürücü tek taraflı politikalara yönelmiştir. 2000'lerden itibaren Körfez'in ABD dış politika önceliği olması¹⁹ da bölge politikasının önemli bir etkenidir. Ancak, Irak işgali, İran dengesini ortadan kaldırmanın ötesinde İran'ın bölgesel etkinliğini artırıcı yan etkiler doğurmuştur. Bundan sonra ABD, İran tehdidine karşı tecrit ve tehdit politikaları izlemeye başlamış ve olası bir İran operasyonu (rasyonel anlamda hava operasyonu ile gücünün kırılması) Bush iktidarının ikinci döneminde devamlı gündemde tutulmuştur. Kısaca, ABD'nin askeri olarak bölgedeki varlığı da aslında Körfez güvenlik sorununun en önemli parçalarından birini oluşturmaktadır. 1970'lerden itibaren ABD, Körfez'in jandarmalığını yapmaya başlamıştır ve bu anlamda Körfezi bir ABD Körfezi olarak nite-

¹⁸ A. Rathmell, T. Karasik, D. Gompert, "A New Persian Gulf Security System", RAND, Issue Paper, 2003.ss.1-12, s. 1. http://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP248/IP248.pdf.

¹⁹ The Future of Persian Gulf Security..., s.1.

lendirmek abartılı olmayacaktır. Bir süper güç olması nedeniyle, Körfez güvenliğinin en belirleyici aktörlerinden birinin de ABD olduğu gözden kaçırılması gereken önemli bir unsurdur. Son olarak; ABD'nin Körfez'de güvenliğin askeri boyutuna yönelmiştir²⁰.

İran Faktörü

İran, bölgede Suudi Arabistan'dan sonra dünyanın ikinci büyük enerji zengini ülkesi olarak ve bölgesel jeopolitiği, nüfusu, rejimi ve gücü vb. itibarıyla doğal bir bölgesel güç olarak ortaya çıkmaktadır ve bölge politikasında İran'ı bu şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Ancak, İran'ın bölgesel güç konumu hem bölgede Körfez ülkeleri ve İsrail hem de uluslararası alanda Transatlantik dünya tarafından bir tehdit olarak algılanmaktadır. Özellikle, 1979 İran İslam devrimi ile İran'ın rejim ihracı (domino etkisi yapacağı düşünülmüş²¹) ve bölgesel hegemonya olma politikasına yönelmesi başta Körfez ve İsrail olmak üzere ABD tarafından büyük bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Rejim ihracı konusunda Körfez ülkelerinin nüfuslarının çoğunluğunu Şiiilerin oluşturması (Kuveyt'te % 40, Bahreyn'de % 60–70, Irak'ta % 65, Lübnan'da % 40, Suriye'de %20–25, Suudi Arabistan'da % 5 -ama çoğunlukla stratejik petrol bölgesinde yaşamaktadırlar-) tehdidin boyutunu²² göstermesi açısından dikkat çekmektedir.

Buna karşılık, İran için de ABD ile işbirliği yapan Körfez ülkeleri, İsrail ve Körfez'deki ABD donanması bir ulusal güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır²³. İran bu tehditlere karşı 2007 yılından itibaren ABD'nin yoğun baskı ve yaptırımlarına ve hatta operasyon tehdidine rağmen nükleer programını yeniden başlatmış ve ısrarlı bir şekilde devam ettirme çabasına girmiştir. 2003 Irak işgali ve sonrasında ABD'nin yanlış politikaları (de-baathification-Baassızlaştırma²⁴) nedeniyle Irak'ta Şiiilerin yönetimde hâkim güç olarak ortaya çıkmaları İran'ın bölgesel etkinliğini artırıcı ve hatta Şii Hilali hayata geçirici yan etkiler doğurmuştur. Devrimden sonra bölgesel hegemonya arayışı²⁵ içinde olan İran bugün nükleer silaha sahip olup İsrail'i dengeleme ve güvenlik arayışı politikasına yönelmiştir. Başka bir ifadeyle, İran yönetimi için nükleer

²⁰ Pınar Bilgin, op. cit., s. 2.

²¹ Ibid., s.177.

²² The GCC and Gulf..., s.21.

²³ Nader Entessar, "Superpowers and Persian Gulf Security: The Iranian Perspective", *Third World Quarterly*, Sayı 10, No.4, Ekim 1988, ss. 1427–1451, s. 1430.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. Evgenii Novikov, "The De-baathification Of Iraq", *Terrorism Monitor*, Volume 1, Issue 1, Eylül 2003, *Jamestown Foundation*,

<http://www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?articleid=23416>.

²⁵ The Future of Persian Gulf Security..., s.5.

silaha sahip olmak bir varlık meselesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak, nükleer İran hem Körfez ülkeleri, İsrail ve hem de ABD için kabul edilebilir bir durum olarak görülmemekte ve bu nedenle bugünün Körfez'deki güvenlik sorunu ve politikası ABD-İran ekseninde gelişmektedir. Bütün bunlara rağmen İran Körfez güvenliğinin en önemli belirleyici aktörlerinden biridir. Başka bir ifadeyle; İran, Körfez'de hem güvenlik hem de istikrarsızlık üretici bir aktördür denilebilir. İran'ın bölgesel güç konumu da İran'ı bir tehdit yapmaktadır. İran'ın doğal bölgesel güç konumunun kabul edilmesi Körfez güvenliği ve Körfez'de kurulacak bir güvenlik sistemi için yok sayılamayacak bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Körfez'de İran'ın dâhil edilmediği ve ona karşı olan bir kolektif güvenlik sisteminin aşağıdaki bölümde daha ayrıntılı değinileceği üzere KİK de olduğu bir işe yaramayacağı söylenebilir²⁶. Ayrıca, nükleer İsrail karşısında İran'ın nükleer silah elde etme çabasının da çok anlamsız olmadığı bölge politikası açısından açıkça anlaşılmaktadır.

İsrail Faktörü

Körfez'e kıyası olmamasına rağmen göz ardı edilemeyecek büyük etkisi olması nedeniyle bu kısımda kısaca İsrail'in Körfez güvenliğinde nasıl bir aktör olduğuna değinilecektir. Bir yandan İsrail-ABD, öte yandan İsrail-Arap, İsrail-Filistin, İsrail-İran ilişkilerinin Körfez güvenliğini olumlu ya da olumsuz ama sürekli bir biçimde etkilediği bölge politikasının gösterdiği önemli bir olgudur. Öncelikle, İsrail bir taraftan Arap ülkeleri için tehdit olarak algılanmakta öte yandan kendisi de Araplardan ve özellikle bugün için nükleer çalışmaları nedeniyle İran'dan önemli tehdit algılamaktadır. İsrail faktörünün en önemli özelliğinin başında bölge politikasında yönlendirici işleve sahip olduğu söylenebilir. Şöyle ki; İsrail, ABD'nin Ortadoğu ve Körfez politikalarında yönlendirici bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Daha açık ifade edersek, İsrail önce kendisine tehdit olarak gördüğü Irak'ı ABD'nin işgal etmesinde teşvik edici bir rol oynadığı söylenebilir. Bugün için ise İran'ı tehdit olarak gören İsrail, yine ABD eliyle onu da zayıflatmak istemekte ve ABD'nin operasyon yapması noktasında yönlendirici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece, Ortadoğu'da İsrail istediği gibi at koşturmak hedefine ulaşmak istemektedir demek mümkündür. Ayrıca, İsrail'in politikaları Körfez güvenliğinde istikrarsızlığı süreklileştirici ya da sürekli aktif tutucu bir etkiye neden olmaktadır. Bunlardan hareketle, İsrail'in Körfez güvenliğinde daha çok olumsuz etki yapan bir aktör olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

²⁶ The United States, Iran, and Suudi Arabia: Necessary Steps Toward A New Gulf Security Order, *Policy Dialogue Brief, The Stanley Foundation*, 20-22 Ekim 2005, ss.1-12, s.9. <http://vps.stanleyfoundation.org/reports/SPC05PGpb.pdf>.

Petrol Faktörü

Başlangıçta da ifade edildiği gibi Körfez'in esas önemi sahip olduğu enerji kaynaklarından ileri gelmektedir. Bunun diğer bir ayırt edici özelliği de dünya enerji rezervlerinin yarısının görece küçük denilebilecek bu bölgede toplanmasıdır. İşte enerji kaynaklarının dünyaya dağılımındaki bu özellik, stratejik kaynaklara sahip olmayan devletleri doğal olarak bölgeye çekmektedir. Bu anlamda büyük güçlerin bölgeye ilişkin temel ilgi nedeni enerji kaynaklarıdır. Bu da bölgedeki güç politikasının temeline enerjiyi yerleştirmektedir. Çünkü Körfez petrolü bir anlamda dünya ekonomisinin lokomotifini taşımaktadır.

Körfez ülkeleri açısından bakıldığında ise enerji kaynakları bir yandan güvenlik sorununa yol açmakta ama öte taraftan silahlanmanın ve rejimin sigortası işlevi görmektedir. Ancak, bölge ülkelerinin güvenlik gerekçesiyle petrol gelirlerini silahlanmaya yatırmaları güvenlik ikilemine yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle, güvenliklerini sağlamak için silahlanmaya gitme beklentisi aksine güvenlik getirmemekte ve hatta bölgeyi istikrarsızlaştırmaktadır. Buradan hareketle, petrol bölgede istikrarsızlık üretici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Son olarak, bölgede petrol bitmeden çatışma ve rekabetin de bitmeyeceği varsayımı yapılabilir²⁷.

Bölge Politikası: Petro-Politik/Ekonomi-Politik ve Güç Politikası

Bu bölümde bölge politikası, güç politikası ve petro-politik açıdan karakterize edilmeye çalışılmıştır. Körfez'deki bölge politikasını güç politikası temelli jeopolitik ve stratejik çıkarların hâkim olduğu reel-politik bir yapı olarak tanımlamak mümkündür. Bölge politikasının temel aktörlerini Körfez ülkeleri, bölge dışı büyük güçler ve devlet dışı aktörler temsil etmektedir. Bu aktörler arasındaki karmaşık ilişki ve etkileşim ağları bölge politikasını oluşturmaktadır. Bölge politikasının denklemi ise petrol, güvenlik ve silahlanma ekseninde oluşmaktadır denilebilir. Bölge politikası, güç politikasının yanında petro-politik temelinde enerji, güvenlik ve ekonomi etkenlerinin karşılıklı etkileşimi çerçevesinde ekonomi-politik ekseninde de gelişmektedir. Bölge politikasının bu özellikleri dikkate alınmadan Körfez politikasında aktörlerin davranış nedenlerini açıklamanın yetersiz kalacağı söylenebilir.

²⁷ Petrol ve Körfez güvenlik konusu hakkında bk. Duana Chapman, "Global Oil Resources and the Persian Gulf: Security and Democracy, 2003; <http://aem.cornell.edu/research/researchpdf/wp0415.pdf>, <http://www.economics.rpi.edu/workingpapers/rpi0314.pdf>.

Ayrıca, tarihsel olarak Körfez bölge politikasında Soğuk Savaş döneminde SSCB, 1979 İran devrimi ile İran, 2003 Irak ve 2007 İran gibi tehdit kaymaları söz konusu olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Batı için SSCB'nin Ortadoğu'ya müdahalesi genelde Ortadoğu, özeldde Körfez bölgesel güvenliğinin temel tehdidi olarak algılanmıştır. 1979 İran devrimi ile Ortadoğu'nun güç politikasının ağırlık merkezi İran'a kaymakta ve bu durum hem Körfez ülkeleri hem de Batı çıkarları açısından bir tehdit olarak görülmüştür. 2003 Irak işgaline giden süreçte Irak ABD uydusu Körfez ülkeleri tarafından ve ABD tarafından ortadan kaldırılması gereken bir tehdit olarak ifade edilmişti. 2007 tarihinde ise artık İran görünürde nükleer çalışmaları nedeniyle ama perde arkasında bölgede İsrail ve ABD çıkarlarına engel olarak tek kalan İran tehdit olarak tanımlanmıştır. Bütün bunlar Körfez bölgesel politikasında tehdit algılamalarının aktörlerin davranışlarını ve bölge politikasını nasıl etkilediğini göstermektedir.

Körfez bölge politikasında uzun süre geçerli olan güç dengesi teorisi de aktörlerin davranışlarına önemli ölçüde açıklık getirmektedir. Güç dengesi yaklaşımına göre 1979 İran devrimi sonrası İran'ın bölgesel hegemonya arayışına girip dengeleri bozmaya yönelmesi karşısında Irak, 1980–88 savaşı ile bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Savaş sonucunda bölge dengeleri yerine oturmayaya başlarken Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgali, bölgedeki güç dengesinin lehine bozmasına yol açmıştır. Bunun üzerine Irak'ın gücünün kırılması çerçevesinde I. Körfez Savaşı cereyan etmiş ve bu sefer de Irak'ın İran karşısında denge unsuru olması durumu ortadan kaldırmıştır. Ancak, İran'ın bölgesel hegemon güç olarak tek kalması bu defa da başta İsrail olmak üzere Körfez ülkelerinin ortak tehdit algıladıkları bir durumu ortaya çıkmıştır²⁸. Burada İsrail ile Körfez ülkeleri arasında örtüşen güvenlik çıkarları dolayısıyla gizli bir karşılıklı güvenlik bağımlılığı ilişkisinin oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu tarihten sonra da bölge politikasında güç dengesi yaklaşımı çökmeye başlamakla birlikte Körfez bölge politikasında bağımlılık ilişkilerinin bölgesel politikalara ağırlıklı bir şekilde yansıdığı bir dönemden de söz edilebilir. Buradan hareketle, Körfez ülkelerinin ABD'ye bağımlılıkları, ortak İran tehdidi karşısında İsrail ve KİK ülkeleri arasındaki karşılıklı güvenlik bağımlılığı, bölge ülkelerinin silah ticaretine olan bağımlılığı ve askeri açıdan zayıf coğrafi açıdan küçük Körfez ülkelerinin arasındaki yapısal karşılıklı güvenlik bağımlılığı ilişkilerinin Körfez politikasını anlamlandırmada önemli katkı sağladığı düşünülmektedir. Başka

²⁸ KİK Genel Sekreterinin Körfez güvenliğine tehdidin İsrail değil, İran'dan geldiğini ifade etmesi bu durumun açık bir göstergesidir. Pınar Bilgin, op. cit., s. 133.

bir deyişle, bağımlılık ilişkileri aktörlerin davranışlarını açıklamada önemli ipuçları vermektedir.

Diğer taraftan, Körfez bölge politikasının enerji kaynakları ve ABD nedeniyle uluslararası politika ile çok yakın bağlantılı olduğu söylenebilir. Nitekim enerji kaynakları sadece bölge ülkeleri için değil, aynı zamanda bölge dışı devletlerinde ihtiyaçlarını karşılaması bakımından da büyük önem taşımaktadır. ABD'nin 2003 Irak işgali ile bölgeye bir anlamda kalıcı yerleşmesi de Körfez bölge politikasını doğrudan uluslararası politika ile bağlantılı bir duruma getirmektedir. Bu durum aynı zamanda İran için sürekli bir varlık sorununa yol açmakta ve 1979'dan sonra bölgesel hegemonya arayışı içerisinde olan İran'ın 2003 sonrası dönemde ulusal güvenlik arayışı içerisine girdiği ve bunun için nükleer çalışmalarına hız verdiği anlaşılmaktadır. Kısaca, Körfez bölge politikası bir yandan güç politikası öte yandan ekonomi-politik ile açıklanabilir bir özellik göstermektedir.

Körfez'de Güvenlik Yapılanmaları ve Güvenlik Sistemi

Körfez bölgesine ilişkin ilk yapılanmalar, ABD'nin teşvik ve desteğiyle 1951 yılında tesis edilen Ortadoğu Savunma Organizasyonu (Middle East Defence Organization, MEDO), 1955 tarihindeki Bağdat Paktı ve 1959'daki CENTO (Central Treaty Organization, Merkezi Antlaşma Teşkilatı) kuruluşlarından oluşmaktadır. İlk olarak kurulan MEDO, Ortadoğu'da NATO benzeri bir ABD güvenlik mekanizması olarak tasarlanmıştı²⁹. Ancak, 1953'te ABD Başkanı Truman'ın görevden ayrılmasıyla örgüt ölü bir mekanizma haline gelmiş ve ilga edilmiştir. Daha sonra Türkiye'nin teşviki ve ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in teşebbüsleri ile Sovyet yayılması tehlikesine karşı Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere üyeleri arasında Bağdat Paktı kurulmuştur. 1958 yılında Irak'taki darbe sonrası 1959'da Saddam yönetimi paktan çekildiğini ilan eder ve Bağdat paktı, 1959'da CENTO'ya dönüştürülür ve 1979 tarihine kadar yürürlükte kalır³⁰. Ancak bütün bu güvenlik yapılanmaları bölgede tam olarak bir güvenlik mekanizması işlevine sahip olamamışlardır. 1979 tarihi ise genelde Ortadoğu ve özelde Körfez güvenliği açısından bir dönüm noktasıdır. 1979 tarihindeki İran devrimi ile bölgedeki istikrarsızlık hat safhaya ulaşmış ve Körfez güvenliği özellikle bu tarihten itibaren uluslararası gündeme konu olmuştur. 1979 yılında bir yandan İran'ın rejim ihracı politikasına yönelmesi öte yandan SSCB'nin Afganistan'ı işgaliyle Körfez monarşile-

²⁹ Pınar Bilgin, op. cit., s.95-96.

³⁰ Ibid., s. 97-98.

rinin rejim ve Sovyet yayılması tehdidiyle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. 1980–88 yıllarındaki İran-İrak savaşı da Körfez bölgesini iyice istikrarsız bir hale getirmiştir. Bu olaylar Körfez ülkeleri arasında işbirliğini zorunlu hale getirmiş ve ABD'nin de teşvikiyle 26 Mayıs 1981 tarihinde altı Körfez ülkesinin katılımıyla Abu Dabi'de bir araya gelinerek Körfez İşbirliği Konseyi (KİK, Gulf Cooperation Council, GCC) kurulmuştur. Örgütün merkezinin Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad olarak belirlendiği KİK, Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn, Umman, Katar ve B.A.E. ülkelerinden oluşmaktadır. Örgütte esas hakkındaki kararların oybirliği ve usul hakkındaki kararların ise oy çokluğu sistemi ile alınması getirilmiştir. Örgütün temel organları Yüksek Konsey (devlet başkanlarından oluşup yılda iki defa toplanır), Bakanlar Konseyi (Dışişleri Bakanlarından oluşup yılda altı defa toplanır), Sekretarya (Genel Sekreter koordineyi yürütür), Komisyon (üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesinde hakem görevi yürütür)'dan oluşmaktadır. Kuruluş amacı aslında güvenlikle ilgili konularda devletlerarası işbirliği ve dayanışma işlevini yürütecek ortak savunma stratejileri geliştirmek ve ortak güvenlik sistemini inşa etmek olarak ifade etmek mümkündür. KİK, Haziran 1981 tarihinde Genel Sekreter Abdullah Bishara'nın açıklaması (KİK üye devletlerinden herhangi birine yönelik yapılacak bir müdahale tüm üye devletlere yapılmış bir müdahale olarak kabul edilecektir) doğrultusunda temelde bölgesel bir savunma ve ittifak paktını andırmaktaydı.

Başlangıçta siyasi ve güvenlikle ilgili konularda bölgesel ve hatta uluslararası bir rol oynaması beklenen örgütün 1980–88 İran-İrak Savaşı, 1990 Irak'ın Kuveyt'i işgali ve 1991'de I. Körfez Savaşı ile değil uluslararası, bölgesel bir etkinlik dahi gösteremediği açıkça ortaya çıkmıştır. Ayrıca, başlangıçta örgütün Körfez güvenliğini yabancı askeri üslere ve dış müdahaleye gerek kalmadan temin edeceğine dair sözlerinin de nasıl sözde kaldığını ve KİK'in işe yaramadığını gören üye devletlerin ABD'yi güvenlik garantörü olarak tercih etmelerinden³¹ de anlaşmaktadır. Başka bir ifadeyle, KİK kurulduğu günden bugüne kadar *etkinlik krizini* aşamamış bir örgüt olarak kalmıştır. Örgüt olağanüstü toplantılar düzenlemenin ve ABD'nin politikalarını takip etmenin ve onun uyudusu olmanın ötesine geçemediğini kurulduğu günden bugüne yaşanan gelişmeler açıkça göstermektedir. KİK'in işlevsel hale gelememesinin birçok sebeplerini sıralamak mümkündür. Ancak, bunlar arasında en temel nedenleri ortaya koymak meselenin anlaşılması açısından yeterli görülmektedir. KİK'in bölgesel bir güvenlik mekanizması olarak bir varlık gösterememesinin

³¹ Ibid., s.136.

nedenlerini bölge ülkeleri arasındaki aşırı şüphe ve güvensizlik ve bundan kaynaklanan yanlış algılamalar, yapısal olarak askeri açıdan çok zayıf ve küçük devlerin çokluğu ve bunların İran ve Irak gibi bölgesel güçler karşısında birleşmelerinin bir denge ve caydırıcılık işlevi görememesi ve bölge ve bölge dışı güçler arasında çatışan çıkarlar olarak sıralamak mümkündür. KİK'in işlevsel hale gelebilmesi için öncelikle sosyo-ekonomik alanda işbirliğini sağlayacak derin yapılanmalara ihtiyaç duymaktadır. Zamanla bu temel yapılanma ekonomik alandan siyasi ve güvenlik alanına işlevselcilik teorisindeki spillover (yayıma) etkisi gösterebilir. Ancak bütün bunlara rağmen Körfez bölgesinin sorunları (terör, Kitle İmha Silahları –WMD-, Konvansiyonel askeri tehditler) bölgesel bir güvenlik mekanizmasına olan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Önümüzdeki dönemde Körfez'de oluşturulacak bir güvenlik mekanizması için öncelikle Körfez güvenliğinin sadece bölge ülkeleri tekeline bırakılmayacak kadar küresel bir boyuta sahip olduğu parametresinin dikkate alınması gerektiği söylenebilir. Bu anlamda bölgesel Körfez güvenliği için bölge ülkeleri ve onların yanında büyük güçlerin sadece ABD ve Batı'lı ülkeler değil aynı zamanda enerji ihtiyaçları nedeniyle her geçen gün bölgeye ilgisi artan yükselen güçlerin Çin ve Hindistan'ın da dâhil edilmesinin gerektiği ileri sürülebilir³². Ayrıca, bölgesel bir güvenlik mekanizmasını işlevsel hale getirmek İran gibi bölgesel bir gücün bu yapılanmanın dışında tutulmaması ve sisteme entegre edilmesini de gerektirmektedir. Bununla birlikte, Körfez güvenliğindeki en önemli sorun olarak ortaya çıkan Körfez güvenliğinin bölgesel ve uluslararası karşılıklı güvenlik bağımlılığı ilişkisi olduğuna dair dayandığı hipotez, oluşturulacak bölgesel-küresel çok taraflı kolektif güvenlik mekanizması ile işlevsellik kazanaacağı ileri sürülebilir.

Sonuç

Körfez güvenliği sorunsalı, sadece Ortadoğu'nun değil, aynı zamanda uluslararası güvenlik ve istikrarını da etkileyen bir yere sahiptir. Bu nedenle, Körfez güvenliği 1970'lerden bugüne kadar daima gündemde kalmaya devam etmiştir. Bölgedeki silahlanma ve nükleerleşme eğilimleri, Körfez güvenliğinin en önemli bozucu girdisi olarak aşılması gereken bir sorun olarak ifade edilebilir. Körfez ülkeleri kurulduktan beri güvenlik arayışı içerisinde olmuşlar ve güvenliklerini de çoğunlukla dışardan bir güce dayanmakta bulmuşlardır. Bu anlamda Körfez güvenlik sistemi, tehdide ve dayalı bir güvenlik arayışına da-

³² Michael Kraig, "Gulf Security in a Globalizing World: Going beyond US Hegemony", *Yale Global*, 2004, <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=4154>.

yanmaktadır denilebilir. Diğer taraftan, yükselen güçlerin (Çin ve Hindistan gibi) Körfez'e ilgisinin artması bölgedeki rekabeti kızıştıracağı gibi aynı zamanda Körfez ülkelerinin tek süper güç ABD'ye bağımlılıklarını da azaltıcı etkileri olabilir. Körfez ülkeleri ABD'yi bu güçlerle dengeleyebilme şansını elde etmiş olacaklardır.

Soğuk Savaş döneminde güç dengesine yönelik yaklaşım hemen hemen en optimal güvenlik girdisi olarak algılanmaktaydı. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise güvenliğin çok boyutluluğu ve uluslararasılaşması ile güvenlik çok daha karmaşık hale gelmiştir. Bu durum Körfez güvenliğinin bölgesel ve küresel karşılıklı bağımlılık ilişkileri³³ doğrultusunda ele alınmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, Körfez güvenliğinin bölge ülkelerinin yanında bölgeye yönelik çıkarları olan güçlerle birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Soğuk Savaş dönemi sona ermesine rağmen Körfez'de hala Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışının bölgesel güvenliğin en önemli sorunu olarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Körfez güvenlik yapılanmalarının ABD destekli³⁴ ve onun çıkarları doğrultusunda ağırlıklı olarak askeri tehdide yönelik oluşturulmasının güvenlik mekanizmalarının *etkinlik krizine* ve *sürekli istikrarsızlık* sorununa yol açtığı söylenebilir. Buna karşı Karl Deutsch'un³⁵ siyasal, ekonomik, toplumsal ve sosyo-ekonomik güvenlik topluluğu yaklaşımının³⁶ Körfez'e formüle edilmesinin Körfez'de oluşturulabilecek bölgesel güvenlik mekanizmasına çok daha uygun olabileceği tartışılabilir. Sonuç olarak; yakın gelecekte de Körfez güvenliğinin önemi ve sorunlarının azalması beklenmemektedir.

Kaynakça

- Adler, Emanuel , Michael Barnett (ed.), *Security Communities, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Pres, 1998.*
Bilgin, Pınar, *Regional Security in the Middle East, Routledge, 2006.*
Cordesman, Anthony H., "Security Challenges and Threats in the Gulf", Eylül 2008, http://www.csis.org/media/csis/pubs/090808_gulfstrategyanalysis.pdf

³³ Pınar Bilgin Regional Security in the Middle East, s. 46.

³⁴ Fariboz Mokhtari, "Security in the Persian Gulf: Is a Security Framework Possible?", *American Foreign Policy Interests*, 26:1-10, 2004.

³⁵ Wolf-Dieter Eberwein, "The Future of International Warfare: Toward a Global Security Community?", *International Political Science Review*, Vol. 16, No. 4, 341-360, 1995.

³⁶ Emanuel Adler, Michael Barnett (ed.), *Security Communities, Cambridge Studies in International Relations, Cambridge University Pres, 1998.*

Chapman, Duana, "Global Oil Resources and the Persian Gulf: Security and Democracy, 2003;
<http://aem.cornell.edu/research/researchpdf/wp0415.pdf>,
<http://www.economics.rpi.edu/workingpapers/rpi0314.pdf>.

Eberwein, Wolf-Dieter, "The Future of International Warfare: Toward a Global Security Community?", *International Political Science Review*, Vol. 16, No. 4, 341-360, 1995.

Entessar, Nader, "Superpowers and Persian Gulf Security: The Iranian Perspective", *Third World Quarterly*, Sayı 10, No.4, Ekim 1988, ss. 1427-1451.

Hartung, William D. , "An Unstoppable Arms Trade?", *World Policy Journal*, New America Foundation, Fall 2008.
http://www.newamerica.net/publications/articles/2008/unstoppable_arms_trade_8265

Khabiri, Kabuk, "Persian Gulf", *MEP*, 1998,

Kraig, Michael, "Gulf Security in a Globalizing World: Going beyond US Hegemony", *Yale Global*, 2004,
<http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=4154>.

Lam, Ricky ve Wantchekon, Leonard, "Dictatorships As A Political Dutch Disease", *Yale University*, Ocak 1999.
<http://64.233.183.104/search?q=cache:KL7emT15WHAJ:www.nyarko.com/wantche1.pdf+dutch+disease+and+middle+east&hl=tr&ct=clnk&cd=24&gl=tr>

Mokhtari, Fariboz, "Security in the Persian Gulf: Is a Security Framework Possible?", *American Foreign Policy Interests*, 26:1-10, 2004.

Novikov, Evgenii , "The De-baathification Of Iraq", *Terrorism Monitor*, Volume 1, Issue 1, Eylül 2003, *Jamestown Foundation*,
<http://www.jamestown.org/terrorism/news/article.php?articleid=23416>.

Rathmell, A., T. Karasik, D. Gompert, "A New Persian Gulf Security System", *RAND*, Issue Paper, 2003.ss.1-12, http://www.rand.org/pubs/issue_papers/IP248/IP248.pdf.

Russell, James A., *Regional Threats and Security Strategy: The Troubling Case of Today's Middle East*, "Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle, PA, November 2007; <http://www.ccc.nps.navy.mil/people/biolinks/russell/pub814.pdf>.

Gulf States: GDP Valued \$ 597.2 Billion", *IPR Strategic Business Information Database*, May, 2006.
http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Persian_Gulf/Background.html.

The Future of Persian Gulf Security: Alternatives for the 21st Century, Policy Dialogue Brief, *The Stanley Foundation*, Dubai, Eylül 3-5, 2005, ss. 1-12, <http://www.stanleyfoundation.org/publications/pdb/pdb05pg.pdf>.

The GCC and Gulf Security, *Desert Focus*, ss.21-27, s.23.

The GCC and Gulf Security, *IISS Strategic Comments*, Sayı 11, Konu 9, Kasım 2005.

The US Military Posture in the Gulf, *IISS Strategic Comments*, 2006.

The Future of Persian Gulf Security: Alternatives for the 21st Century, Policy Dialogue Brief, *The Stanley Foundation*, Dubai, Eylül 3-5, 2005, ss. 1-12, <http://www.stanleyfoundation.org/publications/pdb/pdb05pg.pdf>.

The United States, Iran, and Saudi Arabia: Necessary Steps Toward A New Gulf Security Order, Policy Dialogue Brief, *The Stanley Foundation*, 20-22 Ekim 2005, ss.1-12, <http://vps.stanleyfoundation.org/reports/SPC05PGpb.pdf>.